

Zienswijze in reactie op de Ontwerp Omgevingsvisie Gelderland

Wij spreken onze waardering uit voor de integratie van een aantal belangrijke deelgebieden van provinciaal beleid in de voorliggende Ontwerp Omgevingsvisie, die het acht jaar oude Streekplan gaat vervangen. Wij maken graag gebruik van de mogelijkheid een zienswijze in te dienen op een aantal thema's en punten in dit ontwerp, die wij als vereniging van belang achten. Onze reactie is zeker niet uitpuutend.

Hoofdstuk 1 Toekomstbestendig Gelderland

Ondanks het lopende regeerakkoord van het kabinet Rutte II en het voornemen van staatssecretaris Dijkema om de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) onverkort, zij het getemporiseerd uit te voeren, houdt de provincie vast aan een blijvende reductie van de provinciale EHS, omgedoopt tot Gelders Natuur Netwerk (GNN). Na herijking resteert in plaats van 11.000 ha nog slechts 5.300 ha te ontwikkelen natuur. Dat is een aanzienlijke reductie waarvan de gevolgen vooralsnog niet zijn te overzien. In het besef dat natuur 'hèt kapitaal en de belangrijkste economische motor van Gelderland' is, dringen wij er daarom op aan deze reductie te heroverwegen. De te ontwikkelen natuur kan en moet onzes inziens, in ooveenstemming met het recente advies van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, in de toekomst ten goede komen aan de versterking van bestaande grote natuur-eenheden als de Veluwe, bijvoorbeeld door het terugdringen van de ca 80 landbouwenclaves op de Veluwe. Want volgens de Raad biedt vergroten van het natuurareaal de beste kansen voor het behoud van soorten en de groei van de biodiversiteit. Naast het scheppen van een voldoende ruime overgangszone met aangepaste kwaliteitseisen naar het omringende gebied (Groene Ontwikkelingszone - GO) met hoofdbestemming landbouw, wonen, werk en verkeer. Overigens herinneren wij u in dit verband nog aan de uitkomsten van het op uw instigatie uitgevoerde onderzoek (Planbureau voor de Leefomgeving, Alterra, 2012) naar de effecten van de met de manifestpartners overeengekomen reductie van het natuurareaal. Dit onderzoek toonde aan dat de voor Gelderland geldende Europese natuurdoelen bij verre niet g ehaald zullen worden! Naast de noodzakelijke, substantiële uitbreiding van natuur vragen wij uw onverkorte aandacht voor het verbinden van natuurgebieden. Er is de laatste jaren veel bereikt, maar er is wel degelijk nog het nodige te doen op dit gebied, vooral binnen de Veluwe. Zo moet het nieuwe natuurgebied in het Renkums Beekdal op een veilige manier met de uiterwaarden langs de Nederrijn worden verbonden. En dat betekent dat er tussen Renkum en Wageningen voor plant en dier een goede passage over de N225 moet komen. Hier dient de Omgevingsvisie te refereren aan het Programma Ontsnippering EHS Gelderland 2013-2016.

Hoofdstuk 2 Divers Gelderland

Wat ons opvalt is dat Divers Gelderland is verdeeld in zes administratieve deelgebieden. Daarmee wordt het grootste en bekendste laaglandnatuurgebied -het complexe mozaiek van stuwwallen, gletsjerdalen, sandrs, steilwanden, droogdalen, beekdalen, zandverstuivingen, heidevelden, bossen en kwelzones, bij de doorsnee burger bekend als Veluwe- van ons land opgeknipt in 4 regio's op grond van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden die weinig zeggen over het in dit hoofdstuk beoogde kenmerk: de diversiteit in Gelderland. Die gemeentegrenzen zijn niet onderscheidend voor het natuurgebied Veluwe en maskeren de natuurlijke samenhang en het eigenstandige karakter van het gebied eerder dan die te belichten. De natuurlijke begrenzing van de Veluwe, die ruwweg samenvalt met het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN), loopt dwars door de verschillende gemeentelijke territoria. De gekozen indeling maskeert daarom, zoals gezegd, de natuurlijke samenhang van de Veluwe en bemoeilijkt de broodnodige eenheid van beleid ten aanzien van dit ook internationaal bijzondere natuurgebied, waaraan Gelderland een substantieel deel van zijn economische welvaart dankt. Deze welvaart wordt niet behouden dankzij korte-termijn exploitatie, maar dankzij deugdelijke juridische en planologische lange-termijn bescherming, duurzame versterking en uitbreiding van de natuur en het stoppen van de voortgaande afkalving, met name aan de randen van de Veluwe. In dit hoofdstuk ontbreken duidelijke handvaten hoe deze ernstige lacune kan worden ondervangen. Moeten we hierbij denken aan een 'kwaliteitsatelier Veluwe' als bedoeld in **sectie 2** van **Hoodstuk 1**? Zelf denken wij eerder aan een toepasselijke WGR-indeling, omdat het primaat van de natuur ons ernst is. We komen op de Veluwe en de begripsverwarring daaromheen ook terug bij het Nationaal Landschap Veluwe (**sectie 4.2.2.3**), dat een even kunstmatige, dit keer geografische begrenzing (Nederrijn, IJssel, Randmeer, provinciegrens Utrecht) kent als de hier

aangestipte administratieve. Een begrenzing die eveneens afwijkt van het gangbare spraakgebruik en de op goede gronden gestoelde typologie.

Hoofdstuk 3 Dynamisch Gelderland

3.1.3.6 Bedrijventerreinen

In deze sectie missen wij het aspect 'verrommeling'. Dat aspect komt met name naar voren in een artikel in het tijdschrift Landschap (Verrommeling op de Veluwe. Wim Heijman et al, 2012), dat de resultaten van een onderzoek naar bedrijventerreinen op de Veluwe samenvat. Het onderzoek vond plaats op initiatief van onze vereniging. Volgens het artikel is op de Veluwe duidelijk sprake van versnippering van bedrijvigheid, dwz bedrijvigheid buiten bedrijfsterreinen. Deze 'externe bedrijvigheid' wordt niet meegerekend in de vraag- en aanbodcijfers, terwijl het daar wel degelijk invloed op heeft. Tevens blijkt dat aan deze bedrijven afwijkende - veelal minder strenge- beeld- en kwaliteitseisen worden gesteld, en dat verplaatsing naar bedrijventerreinen niet eenvoudig is. Ook wordt opgemerkt dat het instrumentarium om bedrijven te weren uit gebieden met bijzondere natuurwaarden niet deugt, zoals blijkt uit het feit dat zowel bestaande als geplande bedrijven en bedrijventerreinen in de EHS liggen. Een factor hierbij is zeker dat gemeenten elkaar nog te vaak zien als concurrenten en dat onderlinge afstemming moeilijk is. Daar ligt een belangrijke taak voor de provincie, maar uit deze sectie blijkt niet dat de provincie zich van genoemde knelpunten bewust is. Wij verzoeken u om hieraan alsnog de juiste aandacht te besteden in de Omgevingsvisie. Ter adstruering hiervan voegen wij genoemd artikel bij en verwijzen wij u naar het onderzoeksrapport dat wij op 29 maart 2012 hebben aangeboden aan uw gedeputeerde voor ruimtelijke ordening, die ons toen verzekerde de uitkomsten van het onderzoek te zullen betrekken bij het opstellen van de omgevingsvisie.

3.2.2 Windenergie

Wij juichen toe wat de provincie in **sectie 3.2** meldt over energietransitie, te weten jaarlijks 2% energiebesparing, in 2020 minimaal 14% hernieuwbare energie-opwekking, waarvan 50% decentraal, nieuwe fossiele energie-opwekking niet actief bevorderen en in 2050 energieneutraliteit. Vraag blijft of het niet sneller kan. Positief is in elk geval de bijdrage aan vergroening van de samenleving, en het creëren van groene bedrijvigheid en werkgelegenheid, een facet dat niet hoog scoort in de Omgevingsvisie. Een van de instrumenten om dit doel te bereiken is windenergie. Probleem op het land is echter de plaatsing van windmolens, of het nu solitair of in parken is. Dat is een symptoom van het NIMBY-syndroom. Mede daardoor ontstond de gedachte om molens behalve op zee, ook in natuurgebieden (Gelders Natuur Netwerk - GNN) te plaatsen. Dat lijkt ons een slechte gedachte. Windmolenparken zijn alternatieve energiecentrales, en vallen feitelijk in de categorie bedrijventerreinen en horen bijgevolg niet thuis in de natuur. Ook al lijken terreinbeheerders thans, op zoek naar inkomsten, bereid tot concessies, het is een vorm van verrommeling met een horizon van 30 tot 50 jaar. Het zogenaamde 'grote draagvlak voor windmolens in de natuur' wordt niet onderbouwd. Wij verzoeken de provincie dan ook dit streven niet te ondersteunen, of beter actief te ontmoedigen. Windturbines maken deel uit van het industriële landschap en horen daar thuis. Plaatsing in natuurgebieden is een negatieve ontwikkeling, evenals uitbreiding van fossiele energie-opwekking, waar de provincie terecht tegen is. Bovendien werkt de aanleg van een beetje windpark tamelijk verwoestend in een natuurgebied. Een solitaire molen op een parkeerterrein kan, maar draagt niet effectief bij aan de beoogde energietransitie.

3.3.1 Toeristische bedrijven met een ontwikkelambitie

In een natuurgebied (GNN) als de Veluwe, waar rust, ruimte, stilte en luchtkwaliteit van essentiële betekenis- kernwaarden- zijn, luistert de kwaliteit van de recreatieve voorzieningen nauw. Teleurstellend is dat het begrip kwaliteit, zoals omschreven in deze sectie, inhoudelijk vaag blijft en geen idee geeft van het soort voorzieningen waaraan de provincie denkt in het geval van GNN-gebied Veluwe. Woorden als 'bij de tijd', 'duurzaam', 'maatschappelijk verantwoord', 'innovatief' en 'ruimtelijke kwaliteit', zeggen daar weinig over. Hier wrekt zich weer dat het NLV qua structuur een te heterogeen gebied is om met één set van criteria en desiderata te vangen. Hier zijn specifiekere kwaliteitseisen gewenst. Zoals bijvoorbeeld -toegegeven- ten aanzien van permanente bewoning van recreatiewoningen gesteld, waar staat dat het in het bestemmingsplan moet worden verboden. Niettemin toont de praktijk tot dusver dat uitbreiding van recreatieterreinen en transitie naar 'gated communities' voor permanente bewoning, ook in GNN-gebied, groeiende is. Daar is sprake van een sneeuwbal-effect ten koste van de natuur, the common good. Want dit is bepaald geen laagdrempelige, hoogwaardige, vrij toegankelijke, natuurvriendelijke vorm van recreatie. Wij willen dat de provincie in de

omgevingsvisie een duidelijk en eenduidig halt toeroept aan deze vorm van 'uitponden' van gemeenschappelijk bezit om de gemeentekas te spekken. In plaats van 'gated communities' pleiten we voor meer kleine, eenvoudige, vrij toegankelijke kampeerplekken voor wisselend gebruik (geen paalkamperen!) op de Veluwe, die alleen te voet of per fiets bereikbaar zijn naar het voorbeeld van Denemarken, waar ze worden aangelegd en beheerd door de State Forest Service. Daarnaast dienen terreinen die uit hoofde van hun ontwikkelambitie uitgroeien tot kleine pretparken te worden geweerd of uitgeplaatst uit natuurgebieden.

3.3.4 Toeristische routestructuren – wandelen en fietsen

Een provincie die graag fiets- en wandelprovincie nummer een wil zijn (met daarbinnen nog eens een aparte rol voor de Veluwe) moet niet alleen de eigen utilitaire fietspaden langs provinciale wegen goed op orde houden, maar tevens gemeenten (en waterschappen) stimuleren om hetzelfde te doen. En dat geldt ook voor de wandelpaden. Dat kan via een ruimhartige stimuleringsregeling: subsidie verlenen voor duurzaam herstel en groot onderhoud met als eis dat gemeenten zelf cofinancieren. Daarbij geldt natuurlijk wel de eis dat fietspaden aan bepaalde criteria (breedte, uitvoering, liefst in beton, etc.) voldoen. Het is uitermate belangrijk dat u met de relevante organisaties (Fietzersbond, LAW-Platform) tot een goede uitwerking komt van de routestructuren voor fietsen en wandelen.

Voorheen waren een groot aantal Veluwse recreatieve fietspaden in het bezit van RGV. Inmiddels zijn bezit en beheer van al die paden (met een afkoopsom voor beheer per gemeente) terug gegaan naar de respectievelijke gemeenten op de Veluwe. En dat betekent dat elke gemeente er nu zijn eigen regime op los laat. Diverse kwaliteiten zijn het gevolg en dat is niet bepaald bevorderlijk voor het realiseren een uniform, hoogwaardig netwerk waardoor de Veluwe (Gelderland) met recht de belangrijkste fietsregio van het land kan zijn. Ook daar ligt een belangrijke regisserende en coördinerende rol voor de provincie, een rolopvatting die in deze omgevingsvisie ten onrechte ontbreekt.

Het fietsknooppuntensysteem op de Veluwe is als tweede in Nederland aangelegd en vergt onderhand periodiek herstel en aanpassing. De Veluwse gemeenten werkten destijds (aan het begin van deze eeuw, de Veluwecommissie bestond nog) eendrachtig aan het door hen opgestelde Fietstotaalplan. Behalve de knooppunten en opknappunten van diverse tracés door RGV is er de laatste jaren niet veel meer gedaan aan de verdere realisering van dit ambitieuze plan, laat staan aan de actualisering. Ook de (fiets)regio Veluwe is inmiddels opgedeeld in maar liefst vier bestuurlijke WGR-regio's. En de gemeenten die per WGR-gebied in overleg treden met de provincie lijken een samenhangend Veluwebreed fietsbeleid geen hoge prioriteit te geven. Ook hier ligt een coördinerende taak voor de provincie, wat eens te meer duidelijk maakt dat een samenhangend beleid vraagt om een efficiënte bestuurlijke indeling.

3.5 Mobiliteit

Hier gaat het niet over toeristische routestructuren, maar over zakelijk verkeer. In deze sectie opent de provincie met zes 'opgaven' waarvoor zij zich gesteld ziet. Met het oog op natuurgebied Veluwe springen bij ons twee daarvan in het oog. Dat zijn 'de verbetering van de betrouwbaarheid (tijdsduur) van het vervoer' en 'de afstemming op de behoefte en verplaatsingspatronen van mensen'. Wanneer je deze opgaven betreft op de Veluwse situatie dan ligt het voor de hand ook de verplaatsingspatronen en de veiligheid (ook een aspect van betrouwbaarheid) van wilde dieren in de beschouwing te betrekken. Op de Veluwe wordt immers geklaagd over onveiligheid vanwege onverwacht overstekende dieren. Nu zal de provincie tegenwerpen dat zij dat probleem in separate papieren als het Faunabeheerplan 2009-2014, de Kadernota Faunabeleid (2012) en het Programma Ontsnippering EHS Gelderland (2013) voldoende heeft behandeld. De intenties en acties van de provincie horen naar ons idee niettemin thuis in een 'comprehensive paper' als deze Omgevingsvisie omdat zij voor dit gebied directe invloed hebben op het thema mobiliteit. Verhoging van veilige migratiemogelijkheden van dieren verhoogt de veilige mobiliteit van mensen, overall, maar vooral in dit gebied. Hier wreekt zich andermaal dat GNN Veluwe niet synoniem is met NLV Veluwe, als u het nog begrijpt. Het is alleszins redelijk en nodig dat de provincie voor de GNN Veluwe aangeeft hoe zij de 'betrouwbaarheid' en de 'verplaatsingspatronen' in de migratie van mens en dier denken te kunnen dienen met transferia, openbaar vervoer, het autoluw cq. autovrij maken dan wel uitrusten van wegen, het aanleggen van faunapassages over secundaire wegen, dierenzebra's, alarmeringsystemen ed.

Hoofdstuk 4 Mooi Gelderland

4.2.2.3 Nationale Landschappen

In deze sectie missen we aandacht voor de twee Nationale Parken (De Hoge Veluwe en De Veluwezoom) die de provincie rijk is. Tevens dient binnen het Nationaal Landschap Veluwe (NLV) onderscheid te worden gemaakt tussen het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN, overwegend Natura 2000-gebied en EHS/GNN, ca 50% van het NLV) en de omringende gebieden met hoofdbestemming landbouw, wonen, werken en verkeer. Het CVN verschilt geomorfologisch, landschappelijk, natuurhistorisch, ecologisch, economisch, toeristisch en qua landgebruik en natuurwaarden zodanig van de omringende 50%, dat aparte vermelding/aandacht onzes inziens gerechtvaardigd is. Binnen het CVN vormen de Nationale Parken een substantieel element (ruim 10% van het areaal) met een speciale -internationaal erkende- status en uitstraling, die bijzondere bescherming biedt cq vraagt. Op die gronden vergen zowel het CVN als de Nationale Parken een aparte benadering die op essentiële punten afwijkt van die in de rest van het NLV, wat onzes inziens in een aparte sectie tot uitdrukking moet komen. Dat is in overeenstemming met een van de hoofdthema's/sleutelbegrippen van de Omgevingsvisie: *divers*, dwz afgestemd op de regionale eigenheid en de daaraan gekoppelde andere wijze van werken. Dit klemt te meer daar de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur in haar recente advies er voor pleit om in de toekomst op de eerste plaats te investeren in versterking en uitbreiding van bestaande natuurgebieden. Naar ons idee geldt dit zeker voor het grootste laaglandnatuurgebied van ons land en van NW-Europa. Vooruitlopend op deze koerswijziging dient hiermee ook rekening te worden gehouden bij de voorgestelde krimp van de EHS/GNN in de provincie.

4.2.4 Natura 2000-gebieden

Natura 2000 gebieden, waaronder de Veluwe in de boven aangegeven zin, genieten Europese bescherming en behoren daarmee momenteel tot de best beschermde natuurgebieden van ons land. Die bescherming biedt -althans op papier- minder ruimte voor uitzonderingen dan bijvoorbeeld de ruimtelijke bescherming van het GNN, en betreft vooral het terugdringen van de stikstofoverlast uit de omgeving (melkveehouderij, bio-industrie, verkeer), het verbeteren van de waterkwaliteit en het herstel en behoud van natte natuur, zoals de kwelzones aan de randen van het Veluwemassief. Het beheerplan voor de Natura 2000 Veluwe en de Programmatische Aanpak Stikstof heeft wel aanzienlijke vertraging opgelopen door de onzekerheid omtrent het landelijke natuurbeleid in de vorige kabinetsperiode. Zeer teleurstellend is dat de provincie, als verantwoordelijke voor de implementatie, in deze sectie haar eigen ambitie omschrijft als: 'het verminderen van de beperkingen die de bescherming van Natura 2000 gebieden kan opleveren.'. Schraler kan haast niet! Ook de verdeling van verantwoordelijkheden tussen rijk en provincie en de verantwoordingsplicht ten opzichte van de Europese Commissie zou nadere toelichting behoeven. Wij kijken er naar uit.

Slotopmerking

Het geheel ademt een geest die niet strookt met onze verwachting ten aanzien van een provincie die mede zorg en verantwoordelijkheid draagt voor het grootste laaglandnatuurgebied in NW-Europa. Dat komt oa tot uiting in:

- Het is alles economie wat de klok slaat. Ook de natuur wordt vooral opgevat als een kostenpost, een beperkende factor of een commodity (koopwaar) in plaats van als het 'common good', dat onmisbaar is voor ons voortbestaan en de basis vormt van onze economie op lange termijn. De natuur heeft ons niet nodig, maar wij haar wel. Dat soort besef/eerbied spreekt naar ons idee niet uit dit papier. Wij spreken de hoop uit dat dat in de definitieve versie verandert.
- Veluwe in de originele betekenis van het woord komt in het stuk nauwelijks voor of het moet zijn als deel van de naam van een administratieve regio, die niet de kern van het gebied vertegenwoordigt. Want dan gaat het toch om het Planken Wambuis, de beide Nationale Parken (hoe klein ook op wereldschaal) en een Koninklijk Domein. Dat is tenminste vreemd omdat juist Veluwe de heel oude naam is van het gebied waaraan de provincie althans een deel van zijn bekendheid ontleent en wat door vriend en vijand in deze tijd wordt erkend als 'hèt kapitaal en de belangrijkste economische motor van Gelderland'. Iets om te koesteren en niet om weg te stoppen!
- Een duidelijke antropocentrische gepreoccupeerdheid met 'ons' welzijn en 'onze' welvaart. Dat is een verlies ten opzichte van acht jaar geleden. Het is niet vanzelfsprekend dat wij van vaak arme landen in Afrika, Azië en Amerika verwachten dat zij uitgestrekte reservaten handhaven, waar wilde dieren geen haar wordt gekrenkt, tenzij door stroppers, en geen boom wordt gekapt, wanneer hier om het gedogen en voortbestaan van elke hectare natuur met levende have moet worden gestreden. Er zijn niet te veel dieren, maar te veel mensen. Dat klinkt sommigen misschien rechts in de oren, maar zo is het niet bedoeld.